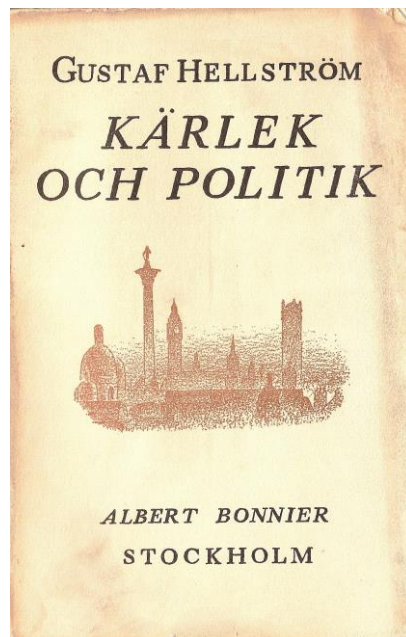

Gustaf Hellströms London

Adresser och litterära miljöer

GUSTAF HELLSTRÖM-SÄLLSKAPET

Medlemsblad nr 32. Årgång 16
Hösten 2016

ISSN 1653-0268

Innehåll

Om detta nummer av medlemsbladet	2
Ordföranden har ordet	3
Gustaf Hellström som ordförande för svenska PEN 1936-43 (Roland Persson)	5
Höstmötet: PRESSHISTORIA OCH YTTRANDEFRIHET	7
Sällskapets nya bok – <i>Reporter i världens största stad. Gustaf Hellström i London 1907–1910</i>	8
Gustaf Hellströms London. Adresser och litterära miljöer (Lennart Leopold)	10
Hellström-Nytt...	31

Om detta nummer av medlemsbladet

Vår ordförande Disa Lundgren inleder som vanligt med ett engagerat medlemsbrev.

Därefter ger vår kassör Roland Persson en kort introduktion till ett spännande ämne som vi hittills har vetat ganska lite om, nämligen Gustaf Hellströms tid som ordförande i PEN-klubbens svenska avdelning.

Mer om detta får vi höra på höstmötets konferens kring presshistoria och yttrandefrihet, som artar sig till att bli en tämligen unik och mycket intressant historia. Konferensen anordnas i samarbete med Svensk Presshistorisk förening, Publicistklubben Syd och Stadsbiblioteket och flera intressanta föredrag står på programmet – se sidan sju här nedan!

På de därefter följande två sidorna presenteras vår nya innehållsrika bok: *Reporter i världens största stad. Gustaf Hellström i London 1907–1910*. Vi hoppas att många kommer att läsa den, för Gustaf Hellström var verkligen redan från början en driven och intresseväckande journalist. Missa inte det!

Återstoden av medlemsbladet anknyter till Londonboken genom att redovisa på vilka ställen Hellström bodde i London genom åren och hur han drar nytta av sin lokalkännedom för miljöskildringarna i romanen *Kärlek och politik* från 1942.

Red.

På framsidan avbildas omslaget till Gustaf Hellströms uppmärksammade femte bok om Stellan Petreus, Londonromanen *Kärlek och politik* (1942).

Bästa Gustaf Hellströmvän!

De ljusa, långa sommarkvällarna är över för i år – och när det börjar mörkna redan vid 9-tiden på kvällen, känns det naturligt att ”boa in sig” med en god bok. Och förhoppningsvis blir Gustaf Hellström-sällskapets nya bok en av höstens givande läsupplevelser för er trogna Hellströmvänner!

Ja, även detta år kan vårt Sällskap med både glädje och stolthet presentera en ny bok, nr 4 i vår årliga serie. Och åter igen har det möjliggjorts genom bidrag från Svenska Akademien, som vi varmt tackar för generöst stöd!

Texterna i årets bok är ett brett urval av de mycket intressanta texter, som Gustaf Hellström skrev för *Dagens Nyheter* under sin första London-sejour 1907 till och med 1910. Helt utan journalistisk erfarenhet, med förmodligen dåliga kunskaper i engelska, utan någon klar uppfattning vad han förväntades skriva om, går han ut i människo- och språkvimlet i världens då största stad London, ser, upplever och skriver sedan så levande reportage, att de ännu i dag är njutbara att läsa och mycket väl kan hävda sig i jämförelse med betydligt mer erfarna journalister.

Även detta år är det Lennart Leopold som har dragit det tyngsta lasset i detta arbete, först med att leta upp lämpliga artiklar i gamla *DN*-lägg och sen göra det mesta av arbetet hela den långa och arbetskrävande vägen fram till färdig bok. Vi är honom STORT TACK skyldiga för det arbetet!!

Medredaktörer i år har varit Jane Mattison Ekstam och jag själv. Jane är litteraturforskare och numera professor i engelsk litteratur i vårt grannland Norge. Hon lämnade vår styrelse vid årsmötet, eftersom hon då fått sin professorstjänst. Hennes forskningsinriktning är bl a Literary journalism, dvs just det Hellström ägnade sig åt under sina journalistår! Hennes bidrag i årets bok – ”Londons mentala karta” – ger också intressanta jämförelser mellan ”liv och dikt” i hans Londonromaner.

Själv har jag främst inriktat mig på Hellströms mycket intressanta artiklar om den tidvis mycket militanta suffragettrörelsen. Jag har även tillsamman med Lennart fungerat som korrekturläsare, men trots att jag redan läst texterna åtminstone tre gånger, kom jag flera gånger på mig själv med att ”glömma bort” att leta efter eventuella fel i texterna, eftersom jag blev så fascinerad av Hellströms sätt att levandegöra personer och händelser i London för över hundra år sedan. Hoppas ändå att inte alltför många fel slunkit förbi Lennarts och mina granskande blickar!

Bokens titel är förstås *Reporter i världens största stad* – och det är inga överord: London var vid den tiden större än Paris, Berlin, St Petersburg och Moskva *tillsamman*! Så nog hamnade vår författare mitt upp i en sjudande jättemetropol, och han såg, upplevde och skrev nästan från första dagen om omvälvande och upprörande händelser – alltid med skarp iakttagelseförmåga och allt starkare medkänsla med de många hårt drabbade i dåtidens London.

Årets bok *Reporter i världens största stad* kommer vi som vanligt att presentera i ord och bild vid Sällskapets program under årets Bokfestival **lördagen den 3 september i Regionmuseets hörsal kl 12.00**, och då kommer boken – ”klädd i” suffragetternas starka färger – också att säljas, liksom vid vårt bokbord på Lilla Torg. Pris som vanlig endast 100:- p g a Svenska Akademiens generösa stöd!

Jag vill också passa på att påminna alla er som ännu inte gått med på våra vandringar i Författarnas Kristianstad, att den sista vandringen blir just under Bokfestivalen **fredagen 2 september, kl 16**. Vi startar i det nyinvigda Gustaf Hellström-rummet på stadsbiblioteket.

Också detta år skall vårt Sällskap finnas med på den stora **Bokmässan i Göteborg 22-25 september**. **VÄLKOMNA** att besöka vår monter, som vi i år delar med Presshistoriska Föreningen.

Ännu ett samarbete med den föreningen blir det i höst vid vårt **höstmöte söndagen 16 oktober**, då vi tillsammans skall uppmärksamma, att det är 250 år sedan som Sverige som första land i världen fick en tryckfrihetsförordning. *Det* är verkligen något att fira! Det kommer att bli ett gemensamt eftermiddagsseminarium, där pressfriheten kommer att belysas ur olika synvinklar. Se programmet på sidan sju, här nedan. **VÄLKOMNA**, gärna tillsammans med vänner och bekanta för att fira tryckfrihetsförordningen av 1766 – en av de viktigaste förordningarna i svensk demokratihistoria!

Jag hoppas att träffa många av er vid våra olika arrangemang – och tag gärna med er vänner och bekanta, våra arrangemang är öppna också för icke-medlemmar! Gustaf Hellström-sällskapet fick många nya medlemmar under år 2015, och det är vi mer än glada för! Men fler kan vi bli!

Ett STORT TACK till er, trogna Gustaf Hellström-vänner!! Det känns alltid lika fint att få träffa er i olika sammanhang! Det är ju ni, som gör vårt arbete både möjligt och meningsfullt!

Disa Lundgren
Ordförande

Gustaf Hellström som ordförande för svenska PEN 1936-43

Av Roland Persson

Gustaf Hellström (GH) blir vald till ordförande för svenska PEN på årsmötet 1936. Fr o m mitten av 30-talet har GH mer eller mindre definitivt återvänt till Sverige, även om en och annan reportageresa återstår.¹ PEN-perioden och åren i Svenska Akademien fördjupar GHs intellektuella och kulturella personlighet skapad av de många åren i utlandet. GH avgår som ordförande 1943, men kvarstår ytterligare något år som ledamot.

Det är dramatiska år i Europa. Att vara ordförande för en nationell del av PEN innebär under dessa år att obönhörligen dras in i det internationella skeendet. Och det har ju varit GHs livsluft i decennier. Det är fruktbart att betrakta GH som en europeisk intellektuell i ständigt samspel med sin samtid.

GH kommer ur denna dramatiska period på ett anständigt sätt. Det är inte alla förunnat.

Det finns anledning att återkomma till dessa frågor inte minst under detta år som uppmärksammar yttrandefriheten. De ställer frågor inte enbart med anknytning till GHs biografi, utan om de intellektuellas roll under perioder av stora motsättningar. Perioden är också intressant när man skall bedöma GHs livsgärning. De sista åren i Sverige har inte varit föremål för så mycket intresse. Inte heller att se GH i sitt europeiska sammanhang. Det är kanske dags att ändra på det.

Under bokmässan i höst kommer vi inledningsvis att beröra dessa frågor för att sedan fördjupa oss under GHS höstmöte den 16 oktober.

Bara ett par inledande anmärkningar.

Mellankrigstidens politiska motsättningar krävde ställningstaganden av olika slag. Ställningstaganden som samtidigt kunde utmana makthavare av olika kaliber. Så föddes PEN i London 1921. Det var ingen brist på initiativ i denna riktning efter första världskriget. Att PEN blev framgångsrikt, till skillnad från många av de andra initiativen, beror kanske på den anspråkslösa målsättningen, nämligen att erbjuda utsatta och hotade författare en mötesplats.

1922 följde Sverige efter. Första ordföranden blev Anders Österling. Det första årtiondets aktivitet var ganska inåtvänd. Men när det blev dags för GH att överta ordförandeskapet så blev detta förhållningssätt ohållbart. Molnen skockade sig över kontinenten. Samma år som GH blir vald till ordförande utbryter spanska inbördeskriget. För många, inte enbart intellektuella, sågs det som ett

¹ Som bekant gjorde Hellström en reportageresa i Sovjetunionen sommaren 1937, vilken resulterade i boken *Vägen till paradiset*, vars innehåll nästa år kommer att ges ut på nytt i vår skriftserie. Boken blir som vanligt försedd med förklaringar, kommentarer och belysande essäer.

flagrant angrepp på demokratin och som ställer krav på konkret och praktiskt ställningstagande och engagemang.

Spanska inbördeskriget är på många sätt en vattendelare. Det ses som en generalrepetition inför andra världskriget, men det innebar också en inledning på de stalinistiska Moskvaprocesserna. I Spanien anklagades och avrättades delar av den republikanska rörelsen av Kominterns agenter. Kravet på att den anti-fascistiska kampen skall underordnas Sovjetunionens behov blir en prövosten för många intellektuella i Europa och världen.

För Orwell, Koestler, Stephen Spender m fl tongivande europeiska intellektuella blir det ohållbart. Spanska inbördeskriget och det sena 30-talet blir början på en frigörelse bort från en svartvit värld.

Så blir 30-talet en brytningstid där frågan om engagemangets natur ställs på sin spets. Går det att samtidigt försvara republiken i Spanien och vara kritisk mot Moskvaprocesserna? De stora kvarnstenarna mal sönder alla nyanser. Efter spanska inbördeskriget och Moskvaprocesserna följer Molotov-Ribbentrop-pakten och andra världskrigets utbrott. Det räcker inte längre med middagsbjudningar. PEN förändras.

Svenska PEN skall stå som värd för en internationell PEN-konferens i Stockholm den 5 september 1939. Konferensen får ställas in i sista stund. Thomas Mann är redan på plats. Svenska PEN och dess ordförande får försöka ro situationen i land.

Spanska inbördeskriget och Moskvaprocesserna är två exempel på de starka spänningsfält som Europas intellektuella tvingades att navigera i. Jag skulle vilja hävda att GH var en i sammanhanget exemplarisk intellektuell. Klar i sina grundläggande ställningstaganden för demokrati och yttrandefrihet, men fri från snäva partitaganden för den ena eller andra lägret. Gustaf Hellström blundade inte med ena ögat.

PRESSHISTORIA OCH YTTRANDEFRIHET

I samarbete med Svensk Presshistorisk förening, Publicistklubben Syd och Stadsbiblioteket anordnar Gustaf Hellström-sällskapet en konferens i Kristianstad kring presshistoria och yttrandefrihet.

Tid: Söndagen den 16 oktober kl 13–17

Plats: Regionmuseet 13–15, Stadsbiblioteket 15–17

Program:

Regionmuseet

- Kristianstads presshistoria och en och annan av dess profiler – Elisabeth Sandlund, Svensk Presshistorisk Förening
- Kultursidan – en viktig röst i nuet. Skåne medias kulturredaktör Sune Johannesson om den lokala tidningens kultursidas betydelse för den aktuella debatten och litteraturen
- En litterär vandring genom Kristianstads centrum och dess Gustaf Hellström-miljöer, som för oss till stadsbiblioteket

Stadsbiblioteket

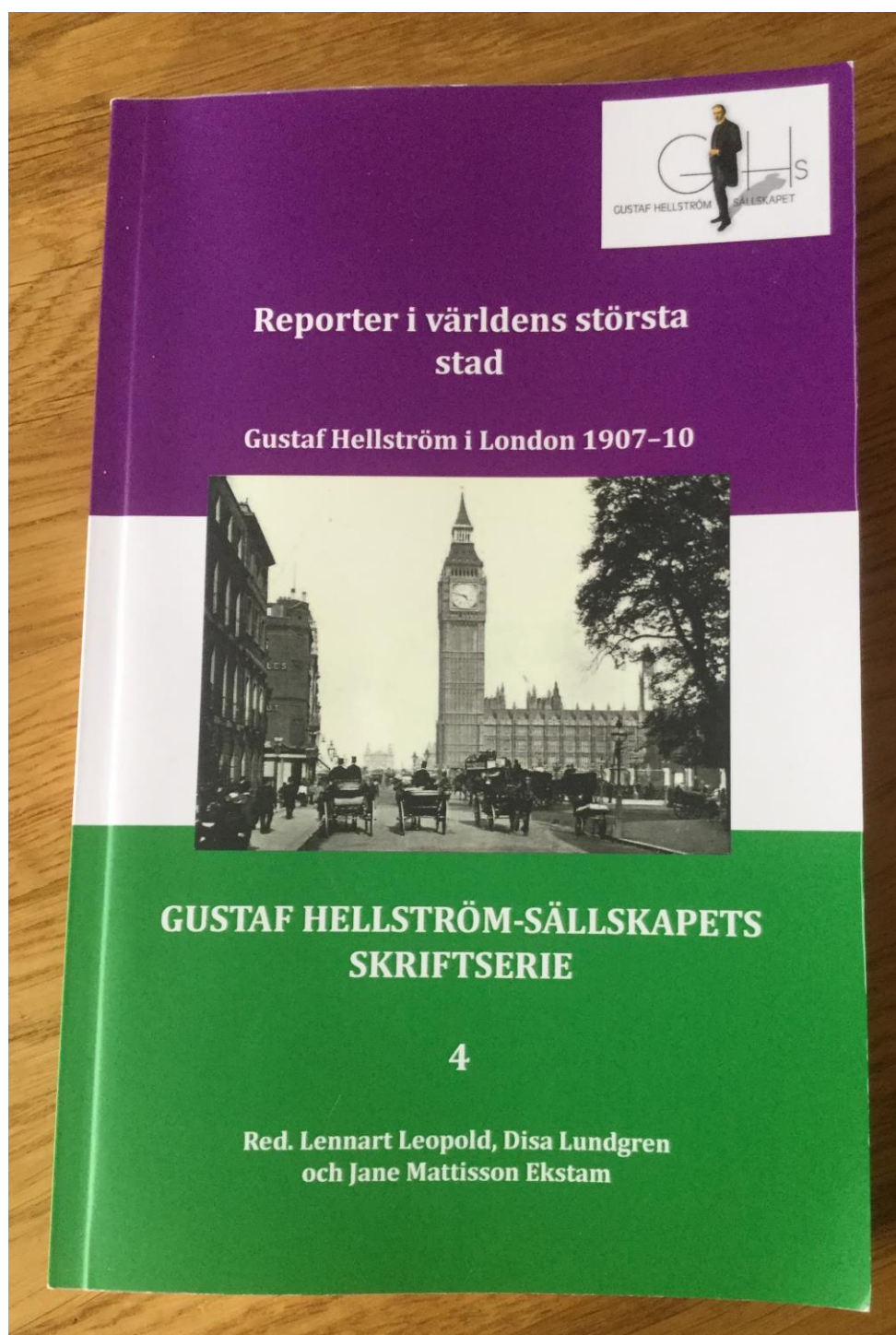
- Förfriskningar
- Gustaf Hellströms ordförandetid i svenska PEN – Roland Persson, Gustaf Hellström-sällskapet
- Utrikeskorrespondent idag – Tina Thunander, SVT
- Avslutning cirka 17.00

Allmänheten är välkommen

Fri entré

Arr: Gustaf Hellström-sällskapet, Svensk Presshistorisk förening, Publicistklubben Syd samt Kristianstads stadsbibliotek

Den nya boken i skriftserien

Liksom de tidigare böckerna kan den nya köpas på våra möten eller vid våra bokbord under Kristianstads bokfestival och Bokmässan i Göteborg. Den kan naturligtvis också beställas i bokhandeln i vanlig ordning. Innehållet framgår av nästa sida.

Boken Reporter i världens största stad innehåller ett drygt trettiotal artiklar eller reportage uppdelade i sex avdelningar. Ett axplock:

I. Mysteriet med mr Whiteleys mördare

[---]

Framstående Londonköpman skjuten af sin son.

Familjetragedi som slutar med fadermord

(DN 25.01.1907)

11

[---]

II. Gustaf Hellström och suffragetterna

Suffragetterörelsen i England (Disa Lundgren)

25

Englands rösträttskvinnor bilda eget parlament.

Öppnas när det verkliga parlamentet öppnas

och arbetar som detta (DN 25.01.1907)

29

[---]

Kvinnan med hundpiskan (DN 14.12.1908)

49

[---]

III. Blandat

[---]

Djurplågeri mot människor. Bilder från Marathonloppet.

Olympiska spelens stora dag. (DN 28.07.1908)

101

England gripet af panik. Så godt som alla gripna af

fruktan för Tysklands växande sjöväld

(DN 28.03.1909)

112

Det nyöppnade Selfridges (DN 24.03.1909)

118

[---]

IV. Hellström och arbetarrörelsen i England

Introduktion (Anders Tell)

128

Upplopp på Trafalgar Square I (DN 09.10.1908)

134

[---]

V. Londonromanerna

Londons mentala karta. Gustaf Hellströms litterära

skildringar av London (Jane Mattisson Ekstam)

149

Upplopp på Trafalgar Square II (ur *Kuskar* 1910)

168

[---]

VI. Från valrörelsen i december 1910

[---]

Slummen och de konservativa (DN 08.12.1910)

197

Valdagen (DN 10.12.1910)

204

De konservativas minspel (DN 17.12.1910)

209

Gustaf Hellströms London. Adresser och litterära miljöer

Av Lennart Leopold

Som bekant flyttade Hellström till London i januari 1907 som *Dagens Nyheters* utrikeskorrespondent. Under de närmaste fyra åren skulle han publicera sammanlagt drygt 250 artiklar, reportage eller berättelser i tidningen. Efter att den särskilda honnörsplatsen *Dagens text* skapats sommaren 1909 kom många av hans texter att placeras där, vilket bekräftar att han på kort tid hade blivit en mycket uppskattad medarbetare i tidningen.² Ett urval av de tidiga London-texterna ges ut som nr 4 i Gustaf Hellström-sällskapets skriftserie, samtidigt med detta medlemsblad. (Se s. 8–9 här ovan.)

Välbekant är också att i London utspelar sig ett par av Hellströms bästa skönlitterära böcker, *Kuskar* och *Kärlek och politik*. Det var redan 1910, alltså under den första vistelsen som Hellström skrev den långa berättelsen (eller korta romanen) *Kuskar*, som handlar om tre Londonkuskars delvis sammanflätade öden. Här finns bl.a. scener från hungerdemonstrationer på Trafalgar Square, ett motiv som förekommer också i *Kärlek och politik*. I bägge fallen går de tillbaka på ett autentiskt Hellström-reportage, vilket utbroderas på delvis olika sätt i böckerna.³ *Kuskar* ansågs vara Hellströms bästa bok dittills, och kanske är det den bästa före *Dagdrömmar* (1921).

Fyra år efter *Kuskar* kom Hellströms nästa skönlitterära bok, *Kring en kvinna* (1914), där de första hundra sidorna utspelar sig i London, varefter berättelsen fortsätter i Paris.⁴

I romanen om polismästare Carl Heribert Malmros finns några sidor där Malmros berättar om några dagars vistelse i London i ungdomen, då han hade mönstrat på en båt. Bland annat blir han rånad i East End.

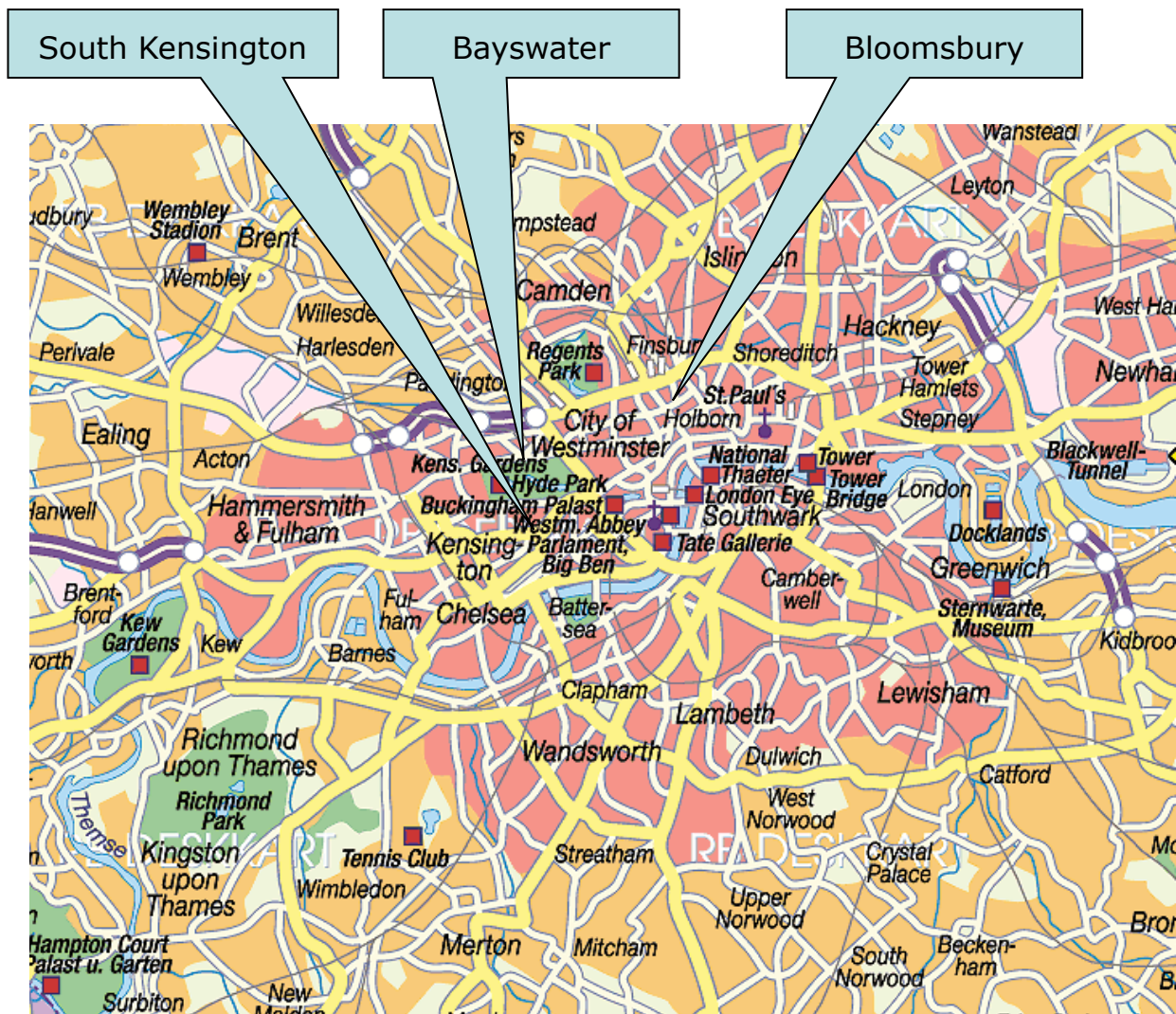
Hellströms andra rena Londonbok är den med rätta mycket uppskattade femte romanen i Stellan Petreus-serien, den redan nämnda *Kärlek och politik* (1942), som utspelar sig i London cirka 1908–1910. Också i den sista romanen i serien, *I morgon är en skälm*, förekommer skildringar från London.

De adresser som redovisas i det följande förekommer för de tidiga åren framför allt i brevhuvudena till brev adresserade till Algot Ruhe och Ellen Key och för den senare perioden till personer knutna till Bonniers förlag.

² Se *Världsreportern från Kristianstad. Kring Gustaf Hellströms journalistik i Dagens Nyheter*, s. 103ff.

³ Se *Reporter i världens största stad*, s.134f, 168f samt 174f.

⁴ Om *Kring en kvinna* har Tommy Gustavsson skrivit essän ”Kring Sybil och hennes män” i medlemsblad nr 28, som finns tillgängligt på vår hemsida www.gustafhellstrom.se.

Bloomsbury, Bayswater och South Kensington

När romanen *Kärlek och politik* börjar har Stellan Petreus redan tillbringat ett år i London. Han har under denna tid försökt lära känna staden och detta avspeglas även i hans bostadsförhållanden. I inledningen läser vi:

Under mer än ett år hade Stellan Petreus genomgått den ensamme främlingens bostadsutveckling i London. Från solkiga boardinghouses i Bloomsbury, dit fattiga utlänningar söker sig, hade han emigrerat västerut, till Bayswaters skamfilade pensionat för mycket unga eller åldrande citykontorister och enklare landsortsmedelklass. Från Bayswater hade han flyttat över till andra sidan om Hyde Park, till South Kensingtons pretentiösare familjehotell med pensionerade, av tropikerna märkta kolonialtjänstemän med deras bortskämda, högdragna hustrur, lägre, ogifta befattningshavare i ämbetsverken och sysslolösa, ambulerande damer i alla åldrar, som levde på en livränta, på avkastningen av ett litet kapital eller på de smulor som föll från familjeöverhuvudets rikare bord.

Det var en utveckling som på samma gång avspeglade hans ökade ekonomiska tillgångar och hans växande förtrogenhet med de yttre förhållandena. Ett helt år hade han ägnat åt vad man skulle kunna kalla topografiska strövtåg. [---]

(Kärlek och politik, s. 7)

Stellan Petreus är visserligen en fiktiv gestalt, men erfarenheten säger att oavsett hur pass fiktiva händelser och personer ibland kan vara Petreus-serien, så speglar bostadsförhållandena och de omgivande miljöerna oftast de verkliga förhållandena. Något belägg har jag ännu inte funnit för det första halvåret, men det är därför knappast alltför djärvt att tänka sig att också Hellström själv hade tagit in på något solkigt pensionat i Bloomsbury, när han inledde sin första Londonvistelse i mitten av januari 1907.

Verkligheten bakom romanutdragets fortsättning finns däremot belagd i brevens dateringar med vidhängande adresser. Senast hösten 1907 har Hellström nämligen flyttat till Bayswater. Den 23 september skriver han sin adress **38 Queensboro' Terrace, Hyde Park, London W**, och ännu den 1 november finns han kvar där, vilket framgår av brevpapper med färdigtryckt adress.

Idag ligger Byron Hotel på adressen 36-38 Queensborough Terrace.
Foto: Tommy Gustavsson

Liksom Stellan Petreus i citatet ovan flyttar Hellström sedan över till South Kensington på andra sidan om Hyde Park. Flytten går i november 1907 till följande adress i South Kensington: **1 Lexham Gardens, Earls Court, W.**⁵

Hotellet på nummer ett kallas helt enkelt Lexham Gardens Hotel
Foto: Tommy Gustavsson

Lexham Gardens är den sista Londonadressen under 1907. Innan vi lämnar den ska vi påminna oss att adressen faktiskt förekommer i *Kärlek och politik*, men på ett kanske lite oväntat sätt. Det är nämligen Stellans älskade Maureen O'Moore som vid den första lite formella presentationen säger att hennes vagga ”stod i Lexham Gardens, South Kensington, W” (s. 187).

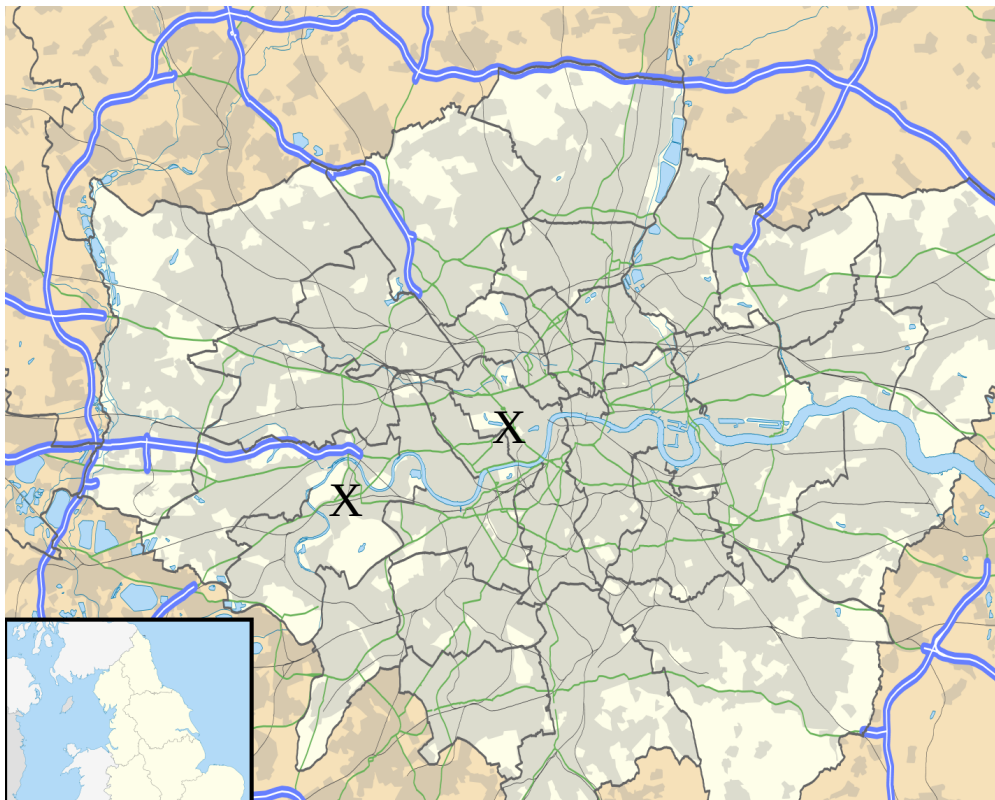
⁵ Adressen finns i ett odaterat brev, där Hellström ber vännen Algot Ruhe att gå upp till Tengwall på *Stockholms Dagblad*, där denne var ny vid denna tid. Brevet kan alltså inte ha skickats tidigare.

Richmond

Vi är nu framme vid den första periodens klassiska Hellströmadress: **35 Church Road, Richmond, Surrey**. Troligtvis hade Hellström flyttat till Richmond redan under 1908, oklart när. Han kom att bo kvar här ända till flytten till Paris nyåret 1911.

Church Road i Richmond är en lång gata men den nedre (norra) delen, där Hellström bodde, är den som ligger närmast stationen. (Foto: Lennart Leopold)

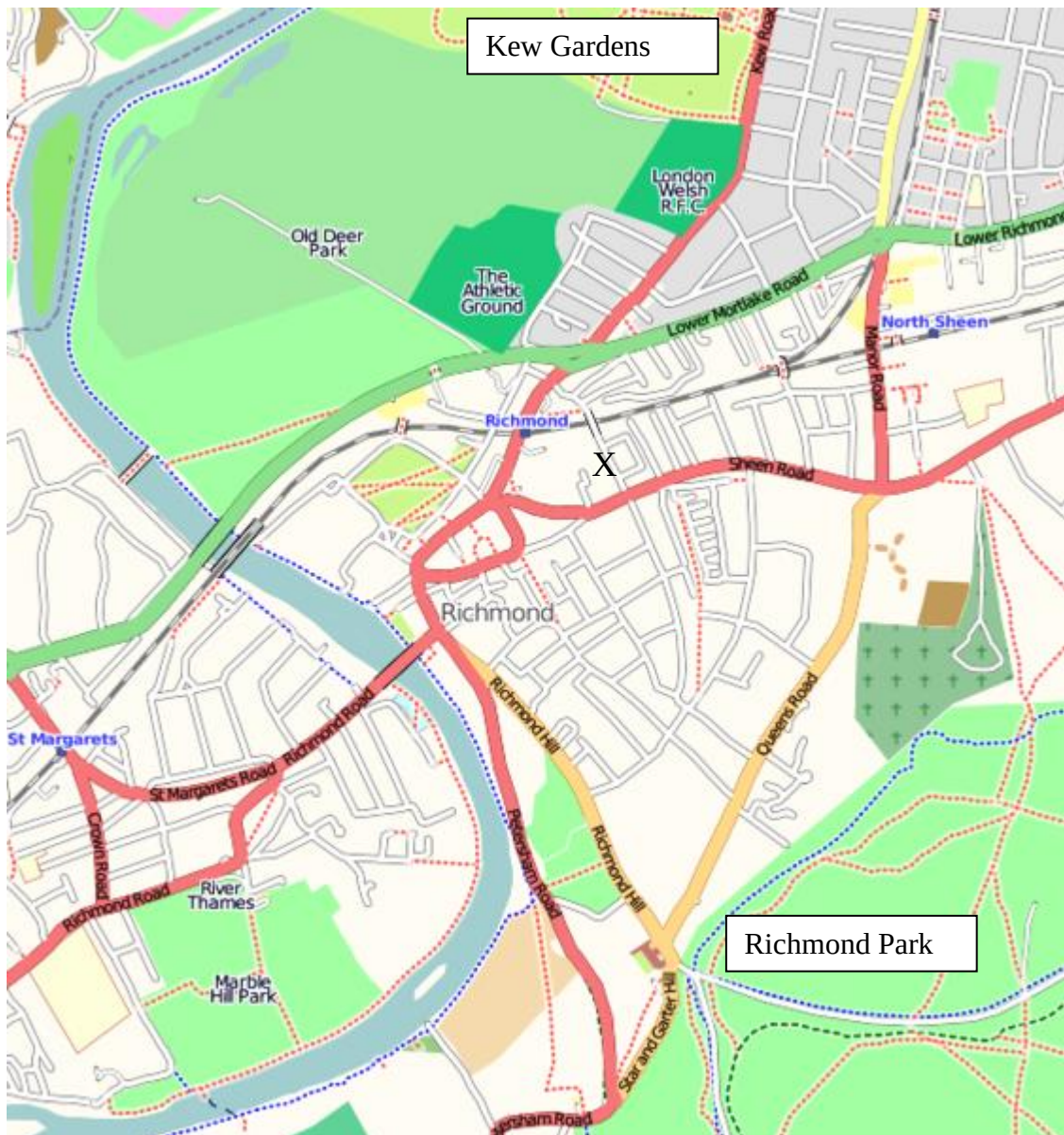
Karta över dagens Greater London från Wikimedia Commons. Det vänstra krysset markerar Richmond medan det högra är placerat vid Hyde Park.

Richmond ligger visserligen 20 kilometer från Londons centrum men Richmonds station – och The Railway Tavern vid sidan om – ligger helt nära Church Road.
(Foto: Lennart Leopold)

Church Road. Nummer 35 ligger efter det höga trädet till höger om bildens mitt.
(Foto: Lennart Leopold)

Adressen 35 Church Road markeras med ett kryss på kartan. Church Road är den långa gatan som löper från norr till söder. Richmond bjuder på många trivsamma promenader, något som Hellström alltid uppskattade på sina vistelseorter. Parken i sydost är Richmond Park (se bild på nästa sida). Man kan också välja att följa Themsen eller vandra i Londons botaniska trädgård, Kew Gardens. Old Deer Park, däremot, upptas till stor del av en golfbana.

I inledningsavsnittet i romanen *Kring en kvinna* (1914) skildrar Hellström utförligt den yttre miljön i Richmond (ortnamnet står på s. 16), när Birger Haartman har flyttat dit. Sybil Boswell, som hela romanen kretsar kring, bor då ännu kvar i föräldrahemmet i Richmond. Senare flyttar hon till Paris.

I romanen nämns att Haartman under den första tiden ensam ”vandrat om kvällarna längs floden och lyssnat till trånsjuka mandolinmelodier från båtar och lättjefulla punts, [...]” (s. 19). Romanen ger även fina skildringar av djurlivet i Richmond Park och av Sybils och Haartmans vandringar där. Däremot skildras inte själva bostadsmiljön särskilt ingående i denna roman.

Vy från Richmond Park (Bild från Wikimedia Commons)

Husen på Church Road är Viktorianska, byggda på 1800-talet, och är av typen semi-detached. Nr 35 är husets högra hälft, alltså höger om stuprännan. (Foto: Lennart Leopold)

Hellström skulle genom åren återkomma till huset på 35 Church Road vid flera tillfällen, både i fiktiva och till synes icke-fiktiva sammanhang. I ett kåseri i *DN* 1909 beskriver Hellström sitt boende och sina grannar på följande vis:

Jag bor nu i hvad man på engelsk öfverklasslang kallar 'diggings'. Det är uttydt: gropar. Ett hus för stackars ungarlar, där de grävt sig in för att stanna till dödsdagar eller i bästa fall till den stund då moster dör och efterlämnar så mycket pengar att tanken på ett giftermål kan börja ta en fastare och mindre drömlig gestalt. Man har två rum, äter och slöar i ett, soffer i det andra. Mathållningen skötes af ett gammalt par, som lefver och regerar i våningen under jorden. Moralen där nere i underjorden är ej den allra bästa. Herrn och frun äro nämligen inte riktigt gifta. [---]⁶

Jag går inte vidare in på 1909 års skildring kring det ogifta värdparet utan konstaterar bara att de skulle återkomma bl.a. i romanen *Kärlek och politik* och då i en betydligt mer utbroderad historia. Kåseriet fortsätter så småningom med de övriga boende i huset:

Men moralen stiger proportionellt med husets höjd. Jag bor i andra våningen. I den fjärde bo jungfruna. Mellan oss en skotte.

Jimmy är hans förnamn [---].

[---]

Under mig bor Charles Arthur Percival. [---]

Detta är alla hyresgäster som nämns, så det tycks alltså bo en per våning.

Hur det nu än går till så blir huset i Hellströms hågkomster betydligt rymligare med åren. Han skarvar alltså, på ett sätt som kanske oftare sker i muntliga sammanhang – man får tänka sig att Hellström många gånger i glada sällskap har berättat om de ibland udda inneboende på ungdomstidens boarding house i Richmond och att han nu håller fast vid den utbroderade versionen!

Redan i en "söndagsnovell" från 1928 tycks huset vara betydligt större och rymligare än den verkliga förebilden, åtminstone att döma av alla de hyresgäster som räknas upp. Ändå kunde ju titeln, "Kyrkogatan 35", onekligen få oss att tro att texten är verklighetsgrundad.⁷

Några år senare är Hellström tillbaka igen, men nu i en resonerande artikel, "Sabbat eller söndag?", del II, som handlar om engelsmännens vana att gå i kyrkan på söndagar. För att ge bakgrund till sina utläggningar ger han en personlig historik:

⁶ "Mina grannar", *DN* den 7 augusti 1909.

⁷ Novellen återges i sin helhet i Medlemsblad nr 14 (tillgängligt på hemsidan), så jag går inte närmare in på den här.

I min gröna ungdom bodde jag under åtskilliga år strax utanför London i ett så kallat ungarshotell, ett ord som i England ej har fullt samma betydelse som i Stan mellan broarna. Varje inackordering hade eget matrum, arbetsrum och sovrum. Man var två, högst tre om varje badrum. Endast kök och betjäning voro gemensamma. Det är med sorg i sinnet jag erinrar mig att man för allt detta – inklusive måltider och pressning av kläder – betalade endast tre guineas i veckan. Inackorderingarna, omkring ett dussin, alla engelsmän utom undertecknad, tillhörde den borgerliga över- eller medelklassen: ett par börsmäklare, ett par herrar som gjorde ingenting, ett par advokater, en civilingenjör, två unga målare... ⁸

Det märkliga med denna passus är att den genremässigt ingår i en icke fiktiv text och att den alltså i princip utger sig för att skildra Hellströms eget boende under hans ”gröna ungdom”. Och ändå är det ju uppenbarligen dikt. Hellström bodde inte ”åtskilliga år” på ungarshotellet (som han nu kallar det) på Church Road utan endast drygt två år – en bisak i sammanhanget, som ändå gör oss uppmärksamma på det fabulerande innehållet. Men framför allt rymde huset definitivt inte ”omkring ett dussin” gäster. Än mindre disponerade gästerna *tre* rum vardera, vilket skulle kräva ett mindre palats – omfattande 36 rum!

Det tycks alltså som om Hellström i sina personliga tillbakablickar stundom broderar ut verkligheten, och det inte bara i sina fiktiva utan också i sina ”verklighetsbaserade” journalistiska texter.

Huset förekommer också som förlaga till bostaden i *Kärlek och politik*:

En vecka senare flyttade Petreus in i sin nya bostad. Den låg vid en liten tyst gata i ett smalt rött trevåningshus av tegel med smala, höga fönster och vita fönsterposter. En snaggklippt gräsmatta innanför ett svart järnstaket skilde huset från trottoaren. En trappa ledde ned till källarvåningen, där köket låg och värdfolk och tjänare bodde. En annan, med fyra, varje morgon nykritade trappsteg, ledde upp till den höga, smala, mörkbetsade ytterdörren med dess blanka mässingsportklapp i form av en knuten hand. *Kärlek och politik* (1942)

⁸ ”Sabbat eller söndag? II” DN 31.1.1931. Omtryckt i *Från redingot till kavajkostym*, s. 158–165. Meningen som börjar ”Det är med sorg i sinnet...” har utelämnats i boken.

Trappan som leder upp mot de övre våningarna. Souterrängvåningen ligger en trappa ned och dess port kan anas i bildens nedre högra hörn. (Foto: Lennart Leopold)

På Hellströms tid rymde huset på 35 Church Road i Richmond alltså ett boarding house, med värdfolk och betjäning, men idag innehåller det fyra små lägenheter, varav en kan kallas souterrängvåning, då den ligger delvis under marknivån på gatusidan. (Se bilden på s. 17.)

Vid mitt besök i maj 2015 var souterrängvåningen ledig att hyra för 2000 pund i månaden. Men då ingick två parkeringsplatser och utgång från vardagsrummet på baksidan till den privata trädgården med dess "summer house" (lusthus). Det är i denna våning Stellan Petreus värdfolk bor i romanen.

Även i romanen finns avvikelser som får skrivas på fiktionens konto, och återigen gäller det främst de många invånarna: värdparet mr och mrs Johnson, husorna Alice och May, Stellan Petreus, mr Bogle och hans mor, mr Clinton, mr Barbour, mr Kingswell, mr Kendal samt bröderna MacAdam.

När huset beskrevs 1909 rymde det tre gäster som disponerade två rum vardera, och även om Hellström i *Kärlek och politik* åter nöjer sig med att ge varje hyresgäst två rum var, så skulle det behövas ett betydligt större hus för att hysa

alla de ovan nämnda. Det har författaren också själv insett, men i en roman är allt möjligt:

Det hus, i vilket Petreus flyttade in, var förbundet med sina grannar på ömse sidor genom att väggarna i hallen rivits och ersatts av röda, med tiden en smula luggslitna plyschdraperier.

Romanförfattaren tar sig också andra friheter. I själva verket förlägger han huset till en helt annan del av London. Man kunde ju förvänta sig att Hellströms alter ego Stellan Petreus skulle flytta till Richmond. Hans nya adress i romanen *Kärlek och politik* sägs också ett flertal gånger vara just Church Road (men gatunumret i romanen är 17 i stället för 35). Men Ortsnamnet nämns inte alls i *Kärlek och politik* och den yttre miljö som skildras som Stellan Petreus nya hemtrakt i romanen motsvarar i själva verket Hampstead, där Hellström bodde först under sin andra period i London, alltså åren kring 1930. (Se vidare om Hampstead nedan.)

Även om utomhusmiljöerna är hämtade från Hampstead bör skildringarna av den inre miljön med ungkarlslivet på Stellas boardinghouse i hög grad gå tillbaka på den första perioden, eftersom Hellströms bostadsförhållanden var helt annorlunda under den andra perioden, då han ju dessutom var gift.

En bidragande orsak till att Stellan Petreus i romanen snarast knyts till Hampstead bör vara att Hellström ju redan utförligt hade skildrat Richmonds yttre miljö i inledningsavsnittet i *Kring en kvinna* (1914). Ortsnamnet står rentav utskrivet på s. 16.

En egendomlighet i den sista romanen om Stellan Petreus, *I morgon är en skälm* (1952), är att det där blir tydligt att Hellström numera tänker sig att Petreus faktiskt ska ha bott i Richmond under sin *första* Londonperiod. I detta avsnitt är det Petreus själv som berättar: ”När vi blivit gifta hyrde vi ett litet hus i Richmond vid parken. Staden hade förändrats åtskilligt sen min första sejour i London. På den tiden [...]” (s. 273).

Man kan alltså i citatet (och på andra ställen i romanens fortsättning) notera att Petreus under sin *andra* Londonperiod faktiskt slår sig ned i Richmond tillsammans med hustrun Siri: ”När vi blivit gifta hyrde vi ett litet hus i Richmond invid Parken”, står det ju. De bor sedan kvar i Richmond under tio år (se s. 350). Inte heller detta stämmer med Hellströms egna bostadsförhållanden, vilket kommer att framgå i det följande. Men samtidigt kan vi förstå konstatera att Hellström här åter anknyter till miljöerna i sin ungdoms Richmond.

Vid årsskiftet 1910–1911 flyttar Gustaf Hellström till Paris, och den första Londonperioden är därmed avslutad.

Dagens Nyheters utländska korrespondenter år 1911.

Dagens Nyheter har härmed nöjet att för sin läsekrets presentera tidningens fasta korrespondentgesanter i Paris, London, Berlin, Köpenhamn, de journalistiska ombuden i Ryssland och Italien samt därjämte en nyförvärfvad medarbetare, som kommer att under året sända Dagens Nyheter skildringar från en resa jorden rundt.

Författaren *Gustaf Hellström* är väl bekant för Dagens Nyheters läsare genom sina utmärkta Londonbref till denna tidning. Han flyttar nu från Thames till Seine, och det är ett särskildt nöje för Dagens Nyheter att för sin läsekrets kunna presentera Paris, sedt med hr Hellströms intelligenta blick. Med hans korrespondenser från London i minnet kan man vara

öfvertygad om att Frankrikes intressanta huvudstad kommer att skildras af honom mera mångsidigt och litterärt liffullt än den någonsin förut varit skildrad i någon svensk tidning. Hr Hellström är den svenska pressens utan gensägelse främsta utrikeskorrespondent. Han har en sällsynt förmåga att snabbt orientera sig, han genomtränger skarpt och säkert nya förhållanden och har en konkret fantasi, som gör hans framställning målade och intressant, hvar till kommer hans fint utformade stil. Gustaf Hellström har redan förvärfvat sig ett aktadt namn inom den svenska litteraturen och hans senaste bok, *Kuskar*, hör till julens mest uppmärksammade.

På julafton 1910 presenterar *Dagens Nyheter* på sin förstasida sina utrikeskorrespondenter inför år 1911. Av textklippet framgår att Gustaf Hellström, "den svenska pressens utan gensägelse främsta utrikeskorrespondent", nu ska lämna London för Paris.

GUSTAF HELLSTRÖM ÅTER I ENGLAND FÖR DAGENS NYHETER.

FÖRSTA ARTIKELN I DAG.

"En fantastisk resa,"
behandlande striden
mellan ledande
engelska kyrko-
män.

Författaren Gustaf Hellström.

Av författaren Gustaf Hellström, som i dessa dagar avrest till London för att i egenskap av Dagens Nyheters korrespondent skildra brittiska ställningar och förhållanden, publiceras i dag ett första brev, vari behandlas den uppseendeväckande striden mellan ledande engelska kyrkomän. Någon vidare presentation av hr Hellströms person och författarskap torde vara överflödig: för den stora allmänheten är han sedan länge bekant för sina om djupt inträngande i engelskt liv och psyke vittnande Londonnoveller, av vilka samlingen *Kuskär* utan tvivel hör till det bästa som på svenskt språk skrivits om människor och öden i den stora världsmetropolen. Dagens Nyheters läsare känna dessutom väl hr Hellströms klara och intelligenta framställningskonst från hans korrespondenser från världskrigets Frankrike och från Amerika. Det på annan plats i dagens nummer införda brevet öppnar omedelbart perspektiv inåt specifikt brittiska tankelinjer.

Klipp från *Dagens Nyheters* förstasida söndagen den 6 november 1927

Den andra London-perioden (1927–35)

Under den här Londonsejouren avbryts Londonvistelserna av flera längre perioder av författande hemma i Sverige. Under dessa år tycks Hellström ganska ofta bo inneboende hos sin tolv år yngre svåger, Sven Frisell, adresser som jag dock inte har utrymme att redovisa här.⁹ Det handlar om adresser i Bayswater, St. John's Wood och Hampstead – här sker alltså en dragning mot norr, till skillnad mot den första perioden då riktningen var den motsatta. Om Hellström oftast eller endast ibland hade sin hustru Carin med sig i London framgår inte i mitt material, men hon yrkesarbetade inte, så några sådana hinder för henne att vara med fanns ju inte.

I det följande redovisas alltså endast adresser och miljöer som har relevans för romanen *Kärlek och politik*.

Interiör från National Liberal Club (Foto från engelska Wikipedia)

National Liberal Club

Den 7 juni 1928 har Hellström flyttat in på en av de mest ärevördiga klubbarna i London och anger adressen som **National Liberal Club, Whitehall place, S.W.1**. Här bor han cirka tre veckor. I romanen *Kärlek och politik* sägs Hellströms alter ego Stellan Petreus ha valts in just i denna klubb, som grundades på 1880-talet av den liberale politikern och premiärministern William Gladstone.

⁹ Sven Frisell var direktör för Grängesbergssbolagets Londonavdelning.

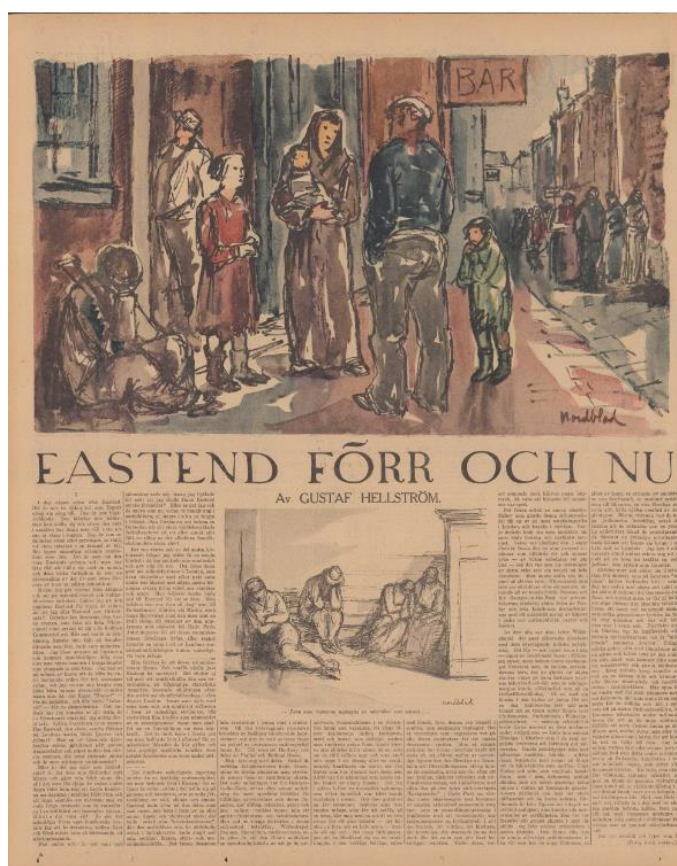
Miljön, som Hellström alltså verkligen har studerat på plats, skildras i *Kärlek och politik* (s. 10ff, 116 och s. 124ff). Det är hit Peterus flyr när polisen sätter in sina vattenkanoner mot demonstranterna på Trafalgar Square (s. 134f). Avsnittet återges i sällskapetets nya bok, *Reporter i världens största stad*. Verklighet varvas som så ofta med fiktion. Romanen utspelar sig ju cirka 1910, och det är knappast troligt att Hellström hade anknytning till klubben redan då. Hans ekonomiska och sociala position var på den tiden betydligt mer modest.

Klubben förekommer också i korta ordalag i *I morgon är en skälm* (1952), s. 358f.

Svenska sjömanshemmet

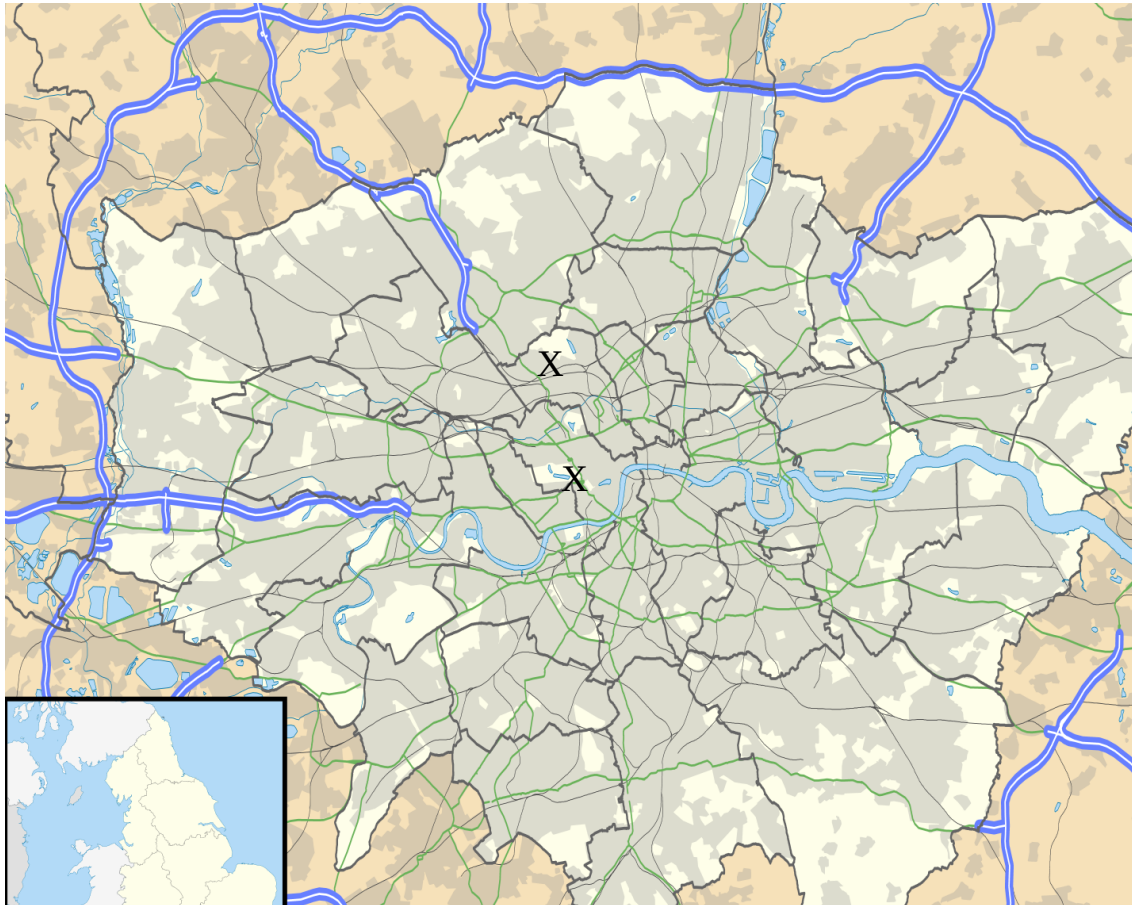
I november bosätter sig Hellström åter i en fängslande miljö under några veckors tid, och så som var fallet med National Liberal Club kom också denna vistelse att användas litterärt. Adressen anges i ett brev den 3 november 1928 som **Svenska sjömanshemmet, White Chapel** – det gäller alltså en längre vistelse i East End. I *Kärlek och politik* (s. 248ff) bosätter sig Stellan Petreus på liknande sätt i East End, för att komma miljön och människorna inpå livet.

Men vistelsen har också en mer närliggande bakgrund. Den ingår nämligen i förberedelserna inför tre stort uppslagna artiklar med rubriken: ”East End förr och nu”. Den första avbildas här nedan. Den publicerades i *Dagens Nyheters* Söndagsbilaga den 9 december 1928. Artiklarna trycktes sedan om i boken *Från redingot till kavajkostym. Engelska studier* (1933).

Hampstead

Från och med 1930 kan Gustaf Hellström knytas till Hampstead, som har bidragit till framför allt den yttre miljön i Stellan Petreus-romanen *Kärlek och politik* (1942). Slående är att Stellan och hans älskade Maureen tar sina promenader på *heden* (alltså Hampstead Heath), medan Birger Haartman och Sybil i *Kring en kvinna* promenerar i *parken* (Richmond Park).

På denna karta över Greater London från Wikimedia Commons har Hampstead markeras med det övre krysset. Det nedre krysset har placerats vid Hyde Park.

De närmaste åren bor Hellström på flera olika adresser i Hampstead, som är en stadsdel med mängder av litterära och konstnärliga anknytningar.

Hellström samtalade gärna med människor på pubar, liksom Stellan Petreus. Det var ofta så han fick information om det vardagliga livet och inblick i den allmänna opinionen för dagen. Sådant var ju viktigt för en utrikeskorrespondent.

I ett av de tidiga avsnitten i *Kärlek och politik* ska Petreus göra en intervju i ett hus i en stadsdel som ännu är främmande för honom. Han frågar en konstapel om vägen men tappar snart bort sig igen:

Vid det här laget hade han glömt bort poliskonstapelns anvisningar på närmaste vägen till Hamilton House. Tvärsöver gatan låg en krog i ett gammalt korsvirkeshus. Den bar ett namn, i vilket många generationers erfarenheter förtätats: "En Fågel i Handen". Han beslöt att gå in och fråga. [---]

Klockan var ännu bara några minuter över tolv, och Petreus tvekade. Han ansåg sig böra beställa någonting, innan han kom med sin fråga. Öl befordrade dåsighet och lättja, och det var alldeles för tidigt för en visky. Han granskade flaskorna på hyllan över spiseln och fick plötsligt en idé. En kvartsbutelj champagne! Det var en lovordad engelsk förmiddagsdryck. Den påstods skänka framåtanda, tilltagsenhet och obesvärat uppträdande, just de egenskaper han behövde för sin förestående obehagliga expedition. Själv hade han aldrig provat receptet. Men det kunde kanske vara värt ett försök.

– Jag tror, sade han, att jag ska ta en kvarts champagne.

Värden blev med ens intresserad. [---]

– Utmärkt förmiddagsdryck, sir, sade han. Den bästa som finns.

(*Kärlek och politik*, s. 33ff)

Petreus kommer aldrig iväg till sin intervju. Tillsammans med en av gästerna drar han i stället vidare till puben "Tre domare", och under eftermiddagen blir han så förtjust i stadsdelen att han bestämmer sig för att slå sig ned där. Han hyr in sig på ett boardinghouse. I början känner han sig ensam, men så småningom lär han känna hunden Bobb och vandrar med honom i trakten. På en av dessa promenader träffar han för första gången irländskan Maureen, som ska bli hans älskade.

Villa Kaprifol

I ett odaterat brev 1931 möter vi första gången förebilden för romanens Villa Kaprifol i Vale of Health, en samling hus omslutna av Hampstead Heath. Här tycks Hellström ha bott drygt ett år.

Huset har speciellt intresse därför att det är här som Maureen O'Moore bor tillsammans med sin far.

Husen i Vale of Health är mycket eftertraktade. I engelska Wikipedia läser man: "The Vale of Health is a small hamlet (named "Hatchett's Bottom" until 1801): accessed via a small lane off East Heath Road, it is surrounded entirely by the Heath. It is now one of the most expensive residential areas in the world.

En hel del av karaktärerna i *Kärlek och politik* (1942) har motsvarigheter i verkligheten, berättar Hellström i ett föredrag hösten 1942, men Maureen är "rena, rama lögnen": "Jag önskar själv att jag mött henne" (*Personligt*, s. 87).

Irland och det irländska hade en uppenbart fascinerad Gustaf Hellström mött första gången under en bilrundtur påsken 1931. Han besökte ön åter vårvintern 1933, då han inför ett betydelsefullt val rapporterade om den dramatiska irländska politiken.

När Stellan Petreus i romanen besöker Maureen och hennes far får vi en ganska ingående beskrivning, framför allt av den yttre miljön:

Han hade åtskilliga gånger gått förbi deras lilla hus. Det låg i en klunga andra små, låga villor i den lilla byn strax i början av heden, som kommit till under Stora Pestens dagar. Byn bestod på sin höjd av ett femtiotal hus, kanske färre, en stenlagd gata, ett par gränder, en krog och en ankdam, allt inbäddat i kastanjer, lönnar och lindar, ur vars väldiga grenverk eller yppiga lövformationer röken från skorstenarna steg upp som från en skogsbrand, som man aldrig lyckades få riktigt bukt med.

För utförliga resonemang kring Villa Kaprifol, irländskan Maureen och om Hellströms intresse för det irländska – se artiklarna ”Verkligheten bakom Maureens 'Villa Kaprifol' i *Kärlek och politik*” och ”I Gustaf Hellströms hjulspår på Irland” i medlemsblad nr 15, tillgängligt på hemsidan www.gustafhellstrom.se. Se även Tommy Gustavssons resekåseri från Hampstead i medlemsblad nr 22, där också trädgården och de franska fönstren avbildas.

”Villa Kaprifol”. Fasaden mot gatan med namnskylden till vänster om porten (se detalj).
(Foto: Tommy Gustavsson)

På en mäklarsida (<http://www.zoopla.co.uk>) finner jag att det aktuella huset, med sina dryga 100 kvadratmeter fördelade på två våningar, var ledigt att hyra år 2015 – av bilderna att döma mycket stiligt möblerad. Månadshyran anges till 3 250 pund. Ett par av mäklarsidans bilder återges här nedan.

The Cumberland Hotel

Den sista Londonadressen i mitt material är **The Cumberland Hotel, Marble Arch, London** (brev daterat den 9 maj 1935). Detta storslagna hotel är rimligen förlagan till det väldiga och relativt nybyggda hotell vid Hyde Park, som Stellan Petreus slår sig ned på i den sista romanen, sedan hustrun Siri rest hem till Sverige. Antalet rum och matsalar stämmer visserligen inte riktigt, men Hellström kan ju minnas fel. Så här läser man i en nutida travel guide:

The Cumberland Hotel London is substantial in size; it has more than 1,000 rooms, six restaurants and bars, one of which is the flagship Rhodes restaurant, and 26 meeting and conference rooms. This luxury London hotel is steeped in history and prides itself on its high levels of service and the comfort it offers as it seeks to live up to its tagline to ‘inspire, enthrall and amaze’. The

Cumberland Hotel London is part of the Guoman group of London hotels which also features the Charing Cross and the Tower and more recently the five-star Royal Horseguards.

Historically, the building itself came into existence towards the end of the 1920s and it began to usher in its guests from 1933 as the first hotel to have telephones in each room and private en suite bathrooms. Even King George V and Queen Mary were in attendance for the venue’s grand opening ceremony. Today, the hotel brings together an impressive style mixed with contemporary aspects, with sculptures and paintings dotted around the building, while the bedrooms and dining rooms are also modern in their design and furnishing.

The Cumberland Hotel is set near to London’s Oxford Street shopping area, while the famous Marble Arch and all sorts of other attractions and sights are also nearby.

Källor för Cumberland Hotel: Bilder från nätet. Text från http://www.e-travelguide.info/England/London/Marble_Arch_%26_Marylebone/Hotels/The_Cumberland/

Hellström-Nytt...

Bokfestivalen i Kristianstad

Litterär vandring. Den sista vandringen i Författarnas Kristianstad för denna sommar anordnas **fredagen 2 september, kl 16**. Vi startar i det nyinvigda Gustaf Hellström-rummet på stadsbiblioteket.

Bokbord. Lördagen den 3 september ordnar vi som vanligt bokbord där vi säljer Hellströms skrifter men också våra egenproducerade volymer i skriftserien m.m.

Bokpresentation. Vår nya bok i skriftserien, *Reporter i världens största stad. Gustaf Hellström i London 1907–1910*, kommer som vanligt att presenteras i ord och bild i **Regionmuseets hörsal lördagen den 3 september kl 12.00**. Boken kommer att finnas till försäljning i samband med presentationen och naturligtvis också vid bokbordet.

Bokmässan i Göteborg går av stapeln 22–25 september

Gustaf Hellström-sällskapet finns i vanlig ordning på plats på Bokmässan bland de övriga litterära sällskapen. En spännande nyhet är att sällskapet för första gången delar monter med Svensk Presshistorisk Förening, som vi sedan också samarbetar med på höstmötet – se programmet på sidan sju.

Följande tider för våra korta föredrag är preliminära men kommer sannolikt att gälla. Kolla gärna det officiella programmet när det kommer.

Torsdag 22 september kl 14: Roland Persson berättar om Gustaf Hellströms ordförandetid i svenska PEN.

Lördag 24 september kl 11: I anknytning till sällskapets nya bok talar Jane Mattisson Ekstam om Gustaf Hellströms skildringar av de engelska suffragetterna.

Höstmötet blir något alldeles extra

Söndagen den 16 oktober kl 13–17 anordnar Gustaf Hellström-sällskapet en konferens i Kristianstad kring presshistoria och yttrandefrihet i samarbete med Svensk Presshistorisk förening, Publicistklubben Syd och Stadsbiblioteket. Se program på sidan sju!

Styrelsen hälsar alla medlemmar och andra intresserade välkomna på våra evenemang!

Gustaf Hellström-sällskapet är ett ideologiskt fristående sällskap, som verkar för att lyfta fram Gustaf Hellströms litterära författarskap och journalistik. Sällskapet har sitt säte i Kristianstad.

Adress: c/o Lennart Leopold, Floravägen 74, 291 43 Kristianstad.

OBS Ny mailadress: gustaf.hellstromsallskapet@gmail.com

Hemsidans adress: www.gustafhellstrom.se

Styrelse: Disa Lundgren, ordförande; Roland Persson, kassör; Bo Silverbern, sekreterare; Bengt Granstrand, Hugo Karlsson, Lennart Leopold, Anders Tell och Margareta Wingårdh, ledamöter.

Hedersmedlemmar: Christina Hamrin, Hans Holmberg och Daniel Soutine.

Ständigt medlemskap: Helge Grünbaum och *Kristianstadsbladet*

Medlemsblad, redaktör: Lennart Leopold

Skriftserie, redaktörer i olika konstellationer år för år: Lennart Leopold, Disa Lundgren, Jane Mattisson Ekstam, Roland Persson samt Sigurd Rothstein

Hemsida, redaktör: Lennart Leopold

Facebooksida, redaktör: Anders Tell

Medlemsavgift: 125 kronor för enskild medlem, 50 kronor för familjemedlem. Engångsavgift för ständigt medlemskap 2000 kronor. Medlemsavgiften betalas på **bankgiro 5584-8147**. Glöm inte att skriva ditt namn och adress!

Sponsring eller annat stöd 2015: Folkuniversitetet, Handelsbanken, Kristianstad Bokhandel, Kristianstads kommun samt Svenska Akademien.